

De complementariteit van clusters en netwerken

Auteur(s):

Visser, E.-J.

Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen, Universiteit Utrecht

Verschenen in:

ESB, 85e jaargang, nr. 4283, pagina D35, 30 november 2000

Rubriek:

Dossier: Clusters in beeld

Trefwoord(en):

abc

Clustering van bedrijven staat wereldwijd in de belangstelling van onderzoekers en beleidsmakers. Lange tijd is de vraag geweest wat met clusters bedoeld wordt, welke voordelen clustering oplevert voor bedrijven, en hoe deze voordelen tot stand komen. Ook in Nederland staan clusters in de belangstelling en zijn deze vragen gesteld, vooral na verschijning van Porter's boek *The Competitive Advantage of Nations* in 1990. Opvallend is dat in ons land het begrip 'cluster' meer en meer als synoniem gebruikt wordt voor het begrip 'netwerk'.

Wat is het verschil tussen clusters en netwerken? Clusters en netwerken zijn complementaire begrippen. Clusters kunnen uitdrukking geven aan het aparte belang van ruimtelijke aspecten van de externe organisatie van bedrijven voor hun concurrentiekracht. Daarnaast is er een mogelijkheid van synergie tussen de voordelen van (ruimtelijke) clustering en de effecten van samenwerking in netwerken voor de innovatiekracht van bedrijven. Clusters kunnen dan ook, in lijn met Porter's recente opvatting, gedefinieerd worden als *ruimtelijke concentraties van gerelateerde bedrijven, die mogelijk maar niet per se samenwerken*. Bij netwerken kan, in lijn met de definitie van Ard-Pieter de Man, gedacht worden aan *samenwerkingsverbanden van bedrijven, die mogelijk maar niet per se in elkaars nabijheid opereren*.

Voorbeelden van clusters vinden we in verschillende bedrijfstakken, ketens en gebieden: de ICT, internet en e-industrie in Silicon Valley in de VS, mode artikelen in het Derde Italië (schoenen, kleding, meubels, keramiek), financiële diensten in Londen, de tuinbouw in Westland, de schoenenindustrie in Agra (India) en in Sinos Valley (Brazilië), textiel/kleding in Lima (Peru) en medische instrumenten in Sialkot (Pakistan). Een aardig voorbeeld van een netwerk van bedrijven is wellicht het Nederlandse ASM Lithography, dat van meet af aan partnerships is aangegaan om een concurrentiepositie op te bouwen op basis van superieure technologie en innovatiekracht. Het bedrijf legt zich toe op onderzoek en ontwikkeling (O&O), assemblage, kwaliteitscontrole en marketing. ASML's netwerk bestaat uit 60 leveranciers in de regio Eindhoven en serie strategische buitenlandse partners.

Het aardige van dit voorbeeld is overigens dat het niet helemaal op zijn plaats is onder de noemer van 'clusters', noch bij 'netwerken'. Zo is de concentratie van electronica bedrijven in Eindhoven op te vatten als een cluster, waarbinnen of van waaruit ASML's netwerk zich heeft ontwikkeld. Niet alle bedrijven in het cluster maken deel uit van ASML's netwerk, terwijl niet alle bedrijven in ASML's netwerk deel uit maken van het Eindhovense cluster.

Een implicatie van complementariteit zijn verschillen. Eén heel belangrijk verschil tussen clusters en netwerken is gelegen in de wijze waarop samenwerking en innovatie tot stand komen. Bij netwerken is samenwerking het resultaat van strategische noodzaak in een context van snelle en onvoorspelbare markt- en technologie ontwikkelingen; netwerken zijn het gevolg van een doelbewuste concurrentie en innovatiestrategie van bedrijven. Bij clusters is samenwerking geen 'must' maar een optie, aantrekkelijk gemaakt door concentratie van bedrijvigheid in een beperkt geografisch gebied en de hiermee samenhangende voordelen. Deze voordelen hebben betrekking op lokale instituties en sociaal-culturele factoren, welke bijdragen aan de vermindering van transactiekosten en aldus organisatorische vernieuwing mogelijk maken, waaronder nieuwe vormen van samenwerking tussen bedrijven. Zodra de concurrentie omgeving daarom vraagt, kunnen in clusters netwerken tot stand komen, en smelten de voordelen van clustering en netwerken samen.

Het tweede belangrijke verschil tussen clusters en netwerken is hun betekenis voor kennisontwikkeling. Netwerken stimuleren het expliciteren en naar buiten brengen van stilzwijgende kennis, met de mogelijkheid van nieuwe combinaties van kennis. Clustering bevordert de kennisstroom in tegenovergestelde richting: de assimilatie van externe, expliciete kennis en de verdere diffusie daarvan binnen de regio. Daarnaast is clustering overigens ook van belang voor de overdracht van impliciete, stilzwijgende kennis binnen de regio. Het bijzondere van clusters is dus gelegen in de mogelijkheid van verrijking van het regionale productiemilieu aan de hand van concurrentievoordeel behaald in het kader van internationale netwerken. Dit verhoogt de kans op dynamische ontwikkeling van het regionale bedrijfsleven als geheel.

ESB-Dossier Clusters in beeld:

Theorie:

B. Nooteboom, [Samenwerking tussen bedrijven: wat moeten we toestaan?](#)

Multimedia:

P. den Hertog, S. Maltha en E. Brouwer, [Een cluster in wording](#)

Dynamiek:

V.A. Gilsing en G.J. Hospers, [De levensloop van clusters](#)

Onderzoek:

L.A.G. Oerlemans en M.T.H. Meeus, [Clusters en IOP's](#)

ICT:

H. Bouwman, T. Elfring en W. Hulsink, [De Dommel of Leuven?](#)

Kennistransfer:

P. Beije, [De rol van kennisinstellingen](#)

Management:

A.-P. de Man, [Implicaties voor het bedrijfsleven](#)

Beleid:

P. Boekholt en T.J.A. Roelandt, [Clusterbeleid in internationaal perspectief](#)

Beleid:

P. Papegaaij, [Uit de praktijk Machine- en apparatenbouw](#)

ABC:

E.-J. Visser, [De complementariteit van clusters en netwerken](#)

Epiloog:

J.S. Metcalfe, [Bruggen bouwen](#)